

SVV seminaari Tampere 18-19.1.2013

Anitta Pehkonen

Aktiivisen kansalaisuus ja sosiaalisen interaktion tulkinta-malli

Tutkimuksen tehtävänä on selvittää vapaaehtoistyön merkitys aktiivisen kansalaisuuden (sivistyneisyyden= yhteiskunnallisen toimintakykyisyyden) edistämisessä

”Kansalaisyhteiskunta rakentuu ihmisten omaehtoisuuden, aktiivisuuden, vapaaehtoisuuden ja yhteisöllisyyden varaan. Kansalaisyhteiskunta vahvistaa aktiivista kansalaisuutta, lisää sosiaalista pääomaa ja synnyttää yhteisöllisyyttä, jotka ovat tärkeitä edellytyksiä inhimilliselle, sosiaaliselle ja taloudelliselle hyvinvoinnille sekä demokraattiselle yhteiskuntajärjestelmälle.” (OM 14/2005,33.)

Vapaassa sivistystyössä ja kansalaisjärjestöissä toteutettavalla koulutuksella tavoitetaan myös sellaisia väestöryhmiä, jotka eivät ole osallistuneet laajamittaisesti formaaliin aikuiskoulutukseen. Kansalaisjärjestöt toteuttavat laajasti koulutusta liittyen järjestötoimintaan ja vapaaehtoistyöhön. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan yhteyksiä vapaaehtoistyön, aktiivisen kansalaisuuden ja vapaan sivistystyönä toteutettavan järjestöllisen koulutuksen välillä. Koulutuksen merkitystä vapaaehtoistyötä tekeville ei ole aikaisemmin tutkittu aktiivisen kansalaisuuden näkökulmasta osallistujalähtöisesti.

Siisiäinen (2011, 161-164) esittää ns. uuden hegemonian syntyneen järjestöjen toimintaa ohjaamaan ja oikeuttamaan osana korporatiivista järjestelmää 1990-luvulla, jolloin poliittisesti ja yhdistyksellisesti jakautuneet luokkafraktiot vaihtuivat yksilön, yksilön vapauden ja yksilön vastuuta korostaviin totuuspuheisiin. Hän puhuu tee-se-itse -yksilöille suunnatuista ja heitä palvelevista yhdistyksistä ja toisaalta suurista managerialistisesti johdetuista järjestöistä, jotka molemmat ovat saman hegemonian ja totuuspuheen osia. Siisiäisen mukaan yhdistyslaitos voi tarjota eräänlaisen varaventiilin tilanteessa, jossa poliittisen alajärjestelmän ja taloudellisen alajärjestelmän kyllästymispiste on saavutettu ja ylitetty ja ihmiset jättävät ne. Ennen kaikkea ne säilyttänevät merkityksensä vallitsevan kehityksen keskeisinä ja korvaamattomina kyseenalaistajina ja kriitikkoina, ja näiden tehtävien toteuttaminen on myös välttämätöntä vapaaehtoisuuteen pohjautuvan hegemonian toimivuudelle.

Yksittäisten yhdistysten pienistä innovaatioista voidaan lukea muutoksen enteitä, heikkoja signaaleja. Suuri ”innovaatio” on kuitenkin useiden kymmenien tuhansien suuruiseen yhdistyslaitokseen sisältyä ”joukkoviisuus”. Pluralismi ja paljous tarjoavat mahdollisuuden tuottaa uusia ideoita, tarjota ratkaisuja ja vaatia muutoksia.

Lisäksi hegemonisista itsestäänselvyyksistä poikkeavat näkemykset ja kokeilut, esimerkiksi ”häätäjarrutukset”, voivat talvehtia kokonaisuuden suojissa. Yhteiskuntajärjestelmän – ja poliittisenkin järjestelmän – kannalta huolestuttavampaa olisi se, että uusia yhdistyksiä ei syntyisi tai yhdistyksillä ei olisi jäseniä, kuin se, että luutuneet konventionaalisen politiikan koneistot ja organisaatiot menettävät suosiotaan ja jäseniään. Olennaista on, mihin poisvirtaus suuntautuu ja mitä tulee vanhan tilalle (Siisiäinen, 2011, 166-167).

Heikkisen mukaan tilanteessa, jossa yhdistysten liikehdintä vakiintuu puoluepoliittiseksi tai yhteiskunnan vallanpitojärjestelmän osaksi, instituutiot kadottavat radikaalin potentiaalinsa ja

muuttuvat ristiriitoja pehmentäviksi yhdessäolon ja itsetoteutuksen paikoiksi (Heikkinen, 2011, 60).

Lock & al. (2009, 159) tarkastelee kansalaisuutta kritisoiden EU:n poliittista tapaa ymmärtää kansalaisuus ei pelkästään aktiivisena vaan tuotannollisesti aktiivisena; kansalaisuus sivistyksen (Bildung) tuotteena, kansalaisuuden (citizenship) muuttuminen kansalaisuus-ismiksi (civicism). Lock & al. (2009, 159) toteaa koulutuksen ja kansalaisuuden jo pitkään liitetyn toisiinsa filosofisessa ja koulutusajattelussa (Aritoteleesta, Rousseau'n kautta, Deweyhin ja jatkuen edelleen).

Niemelä kysyy, miten ihminen kasvaa subjektiksi ja minuudeksi, jolla on yksilöllinen identiteetti ja joka on omaehtoisesti yhteiskunnallisesti toimintakykyinen? Sivistyksen näkökulmasta kasvatusta on yritystä edistää kasvavan vapautta ja kykyä itsenäiseen toimintaan. (Niemelä, Seppo 2011, 42,45)

Kvalitatiivinen tutkimusaineisto kerättiin joukkoistamismenetelmällä internetin välityksellä. Kysely toteutettiin siten, että vastaajia ei identifioitu, mutta pyyntöä kyselyyn vastaamisesta välitettiin kansalaisjärjestöjen kautta ja järjestölliseen koulutukseen osallistuneille suorilla sähköpostiviesteillä sekä Facebook-sivujen välityksellä. Aineiston keruun muistuttaa ryhmähaastattelua, jossa jokainen osallistuja saa virikkeitä myös muiden vastaajien tuottamista vastauksista. Avoimeen kysymykseen vastasivat vapaaehtoistyötä tekevät (2313) ja sen tekemistä vasta suunnittelevat (178) kansalaiset. Osallistujat tuottivat 5060 lausumaa. Lausumien lisäksi osallistujat arvioivat muiden osallistujien tuottamissa lausumissa olevien asioiden tärkeyttä sijoittaen ne välimatka-asteikolle. Arvioivat lausumat annettiin vastaajien algoritmiin pohjatuen arvioitaviksi siten, että kutakin lausumia arvioitiin mahdollisimman tasaisesti.

Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen muodostavat sosiaalisen interaktion tulkinnan malli ja aktiivisen kansalaisuuden, sivistystyön ja vapaaehtoistyön määrittely ja näiden käsitteiden väliset suhteet.

Aineiston lausumat analysoidaan luokittelemalla se sosiaalisen interaktion tulkinta-mallin subjektiivisella ja intersubjektiivisella tasolla. Lisäksi luokiteltua aineistoa analysoidaan tilastollisin menetelmin ristiintaulukoinnilla ja monimuuttujamenetelmillä suhteessa taustamuuttujiin. Taustamuuttujia ovat koulutustaso, elämäntilanne, ikäryhmä, sukupuoli, kokemus vapaaehtoistyön tekemisestä ja sen säännöllisyys sekä asuinympäristö

Tässä tutkimuksessa tulkintamallia sovelletaan kvalitatiiviseen aineistoon, jonka vapaaehtoistyötä tekevät ovat tuottaneet avoimeen kysymykseen ja itse tuottamansa tekstin jälkeen satunnaisesti esille tuotuihin muiden vapaaehtoistyötä tekevien tuottamiin lauseisiin.

Siljanderin & al. (1993, 334-346)) tulkittavalla tekstillä on säännönmukainen merkitysrakenne, jota tutkija riippumatta omista lähtökohdistaan "lukee ja järjestelee" uudelleen (reproduksoida) peruslogiikaltaan eritasoisia merkityksiä. Tutkijat ovat tarkoittaneet mallinsa edelleen ideoitavaksi.

Tiedostettu subjektiivinen toiminnan perusteet sisältävät osallistujan intentiot, tunteet, tarpeet ja tavoitteet. Intersubjektiivisen toiminnan tiedostetut perusteet jakautuvat historialliseen ja universaaliin. Historialliset tiedostetut perusteet muodostuvat normeista, rooleista, kulttuurisista ideoista, rutinoituneista toimintarakenteista ja perusmyyteistä. Universaalit tiedostetut toiminnan perus-

teet muodostuvat yleispäteviksi uskotuista kulttuurisista ideoista ja ideaaleista, esimerkiksi moraaliset periaatteet.